

Skandinavska kinematografija

□ Tamo gdje su se zaustavili Moric Stiler i Viktor Šestrem, a započeo Karl Teodor Drejer u skandinavskoj kinematografiji, nastavili su švedski reditelji Šeberg i Bergman, umjetnik ogromnog i neobičnog talenta i svakako jedan od najznačajnijih filmskih stvaralaca u istoriji svjetske kinematografije. Njegovo viđenje ljudske sudbine podjednako je oporo kao i viđenje njegovih velikih prethodnika Stilera, Šestrema i Drejera (koji je mnogo, možda i presudno uticao na Bergmana).

□ **Karl Teodor Drejer** (1889 – 1968), odgojen je u strogom luteranskom duhu. Radio je kao pijanista, knjigovođa, novinar i pozorišni kritičar. Na filmu je od 1912., u početku kao pisac titlova, scenarista i montažer, a režira od 1919. Drejerovi najvažniji nijemi filmovi su *Mihael* (1924), melodrama u kojoj prvi put sistematično koristi krupni plan i simboličko isticanje predmeta radi psihološke analize, i *Stradanje Jovanke Orleanke* (1928), o suđenju i spaljivanju francuske narodne junakinje. Ovaj film se smatra jednim od najznačajnijih nijemih filmova uopšte, posebno zbog dugih vožnji kamere koje stvaraju iluziju prostora i izražajnih krupnih planova kojima prikazuje stanja junakinje. Film strave *Vampir* (1931), po mnogima remek-djelo tog žanra,

Drejerov je prvi zvučni film. Slijede *Dan gnjeva* (1943), kostimirani film sa osvjetljenjem *chiaroscuro*, o spaljivanjima vještica u XVII vijeku, *Riječ* (1955), o odnosu društvenih i duhovnih vrijednosti u seoskoj porodici, u kojem se narativna linija nadopunjuje simboličkom strukturom i oniričkim prizorima ostvarenim osvjetljenjem i pokretima kamere, i *Gertruda* (1964), suptilna studija žene posvećene idealu ljubavi, realizovana ritmičkim dugim kadrovima. Kao jedan od najistaknutijih filmskih reditelja, Drejer razrađuje vizuelnu poetiku njemačkog ekspresionizma i skandinavskoga nijemog filma, s naglaskom na krupnom planu i pažljivoj kompoziciji kadra. Narativno se usredotočuje na psihološku analizu usamljenih i progonjenih pojedinaca (uglavnom žena), a radnja smješta u fizički ograničene prostore i kratka vremenska razdoblja. Sklon religioznoj tematici, misticizmu i moralizmu, u svojim filmovima otkriva tenzije dobra i zla i u svakidašnjim situacijama u kojima sistematski ostvaruje prožimanje fizičke zbilje i duhovnih stanja, odnosno realizma i simboličke stilizacije. Uticao je na niz značajnih reditelja i filmski modernizam generalno.

Alf Šeberg (1903 – 1980) završio je glumačku školu pri Kraljevskom dramskom pozorištu u Stokholmu, bavio se pozorišnom glumom, a od 1927. i režijom; 1929. režira svoj prvi film, *Najjači*, ljubavnu priču s radnjom na Grenlandu, čije je eksterijere kritika uspoređivala s onima u Šestremovim filmovima. Nakon duže pauze, četrdesetih i početkom pedesetih stiče status najuglednijeg švedskog reditelja. Uz alegorijski film *Put u raj* (1942) u kojem

se ponovno očituje uticaj Šestrema, *Mučenje* (1944), prema scenariju Ingmara Bergmana, i *Gospođicu Juliju* (1951), inovativni kamerni film prema drami Augusta Strindberga, zapaženi su i melodrama *Iris i poručnikovo srce* (1946), upoređivana zbog dubinske mizanscene i razrađenih kompozicija kadra s Velsovim *Veličanstvenim Ambersonovima*, potom *Samo mati* (1949), kao i ekranizacije književnih djela: *Baraba* (1953), prema romanu Pera Lagerkvista i *Karin Monsdöter* (1954), prema motivima iz Strindbergove istorijske drame *Erik XIV*, stilizovano djelo izuzetne atmosfere postignute osvjetljenjem *chiaroscuro*. Od kasnijih filmova iz Šebergovog opusa izdvajaju se *Ostrvo* (1966), o čovjeku koji gubi sposobnost komuniciranja, i adaptacija Strindbergove drame *Otac* (1969). Naslanjajući se na vizuelni lirizam švedskog nijemog filma i inkorporirajući uticaje njemačkog ekspresionizma i kameršpila, Šeberg se u svojim najuspjelijim ostvarenjima pokazao majstorom dočaravanja atmosfere osvjetljenjem i kompozicije kadra.